

Datum 4 december 2025

Onderwerp Aanpak gezondheidsrisico's bestrijdingsmiddelen hoort thuis in Gelders programma
Gezonde en veilige leefomgeving

Kern

Op 10 december heeft PS een Oordeelsvormende vergadering over het Programma Gezonde en Veilige Leefomgeving (GVL). Dit programma moet (het recht op) een gezonde leefomgeving waarborgen en invulling geven aan de strategische doelen uit de kadernotitie Gezonde Leefomgeving uit 2024. Het programma richt zich op enkele specifieke milieu-onderwerpen, waaronder bodemkwaliteit, en op integrale, thema-overstijgende milieuvraagstukken. Dat betreft onder meer de toepassing van de vier Europese milieubeginselen en aandacht voor nieuwe dreigingen zoals Zeer Zorgwekkende Stoffen.

In deze brief brengen wij één element onder de aandacht dat opvallend afwezig is in het programma: de risico's van chemische bestrijdingsmiddelen – met een snel groeiend aandeel PFAS-houdende middelen – voor de menselijke gezondheid en het milieu. De Nederlandse land- en tuinbouwsector is grootverbruiker van pesticiden, wat leidt tot forse normoverschrijdingen in het (grond)water en de bodem. In wetenschappelijk onderzoek wordt een nadrukkelijk verband gelegd tussen blootstelling aan pesticiden en ernstige ziektes zoals Parkinson en leukemie. Ook de schade aan het natuurlijke ecosysteem raakt de menselijke gezondheid en de voedselzekerheid. Er zijn grote maatschappelijke zorgen over dit thema, ook doordat inwoners restanten van tientallen bestrijdingsmiddelen aantreffen in hun woning. Het demissionaire kabinet treft geen maatregelen.

Een samenhangende aanpak die de situatie voor mens, dier en milieu (bodem- en waterkwaliteit) verbetert is nodig, zowel landelijk als in Gelderland. Als deze geen onderdeel uitmaakt van het programma GVL maar in een ander domein wordt opgepakt, horen dezelfde uitgangspunten daarbij van toepassing te zijn. Maar in de informerende Statenbrief 2025-011531 over Gewasbescherming in de land- en tuinbouw van 3 november 2025 wordt niet verwezen naar het recht op een schone leefomgeving, het voorzorgsbeginsel en andere GVL-uitgangspunten.

Provinciale zorgplicht

Wij vragen GS en PS om de provinciale zorgplicht in relatie tot pesticiden op een integrale, eenduidige en consistente wijze vorm te geven:

- a) door in het beleid voor een gezonde en veilige leefomgeving, c.q. de aangepaste Omgevingsvisie, de meervoudige gezondheidsrisico's van chemische bestrijdingsmiddelen

- te benoemen, met concrete doelen om het gebruik en de uitstoot van deze middelen te minimaliseren;
- b) door in het programma GVL of een apart beleidsprogramma een samenhangend maatregelenpakket te formuleren om de negatieve impact op de menselijke gezondheid, bodem- en waterkwaliteit, bestuivers en natuur in de hele provincie terug te dringen;
 - c) door daarbij op grond van de wettelijke taken van de provincie (grondwaterkwaliteit, natuurbescherming) ook regulerende maatregelen te treffen en een regierol te nemen.

Doelstellingen en uitgangspunten GS voor een gezonde en veilige leefomgeving

Het Gelderse provinciebestuur heeft in het coalitieakkoord, in de Kadernotitie Gezonde Leefomgeving en de beoogde actualisatie van de Omgevingsvisie forse ambities opgenomen voor een gezonde en veilige leefomgeving. Dit vraagt om maatregelen in het programma GVL en aanpalende programma's die de kwaliteit van de leefomgeving aantoonbaar verbeteren.

Uitgangspunten en ambities zijn onder meer:

- Iedereen heeft recht op een gezonde leefomgeving. Dat wil zeggen een omgeving waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is (coalitieakkoord Gewoon Doen; tevens artikel 21 van de Grondwet).
- Bij (ruimtelijke) ontwikkelingen en keuzes wordt het belang van een gezonde en veilige leefomgeving meegewogen (programma GLV, paragraaf 3.1).
- Bij negatieve effecten van bedrijfsactiviteiten op de kwaliteit van de leefomgeving hanteren we de logische volgorde van voorkomen, beperken, beheersen, compenseren en saneren (paragraaf 2.2.).
- Bodems zijn gezond en in robuuste toestand. We verankeren in beleid, regelgeving en projecten van de provincie dat (ruimtelijke) keuzes en gebruik en beheer van de bodem worden gebaseerd op een robuust water- en bodem systeem (paragraaf 3.3).
- De milieubeginselen vormen een belangrijk kader voor ons werk en moeten, in lijn met de Omgevingswet, onderdeel gaan uitmaken van de uitvoering van alle relevante beleids- en ruimtelijke thema's (paragraaf 3.2).
- We blijven alert op nieuwe milieubedreigingen, met specifieke aandacht voor Zeer Zorgwekkende Stoffen. We passen onze aanpak daarop aan, in lijn met het voorzorgs- en preventiebeginsel. Voor ZZS ontwikkelen we, in afstemming met andere provinciale programma's, beleid gericht op activiteiten waarvoor wij bevoegd gezag zijn (paragraaf 3.2).

Relatie van gezondheidsrisico's pesticiden met beleid en programma GVL

Het intensieve gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in de land- en tuinbouw vervuult de bodem, het (grond)water en het zwemwater. Ook in Gelderland is sprake van frequente en soms vergaande normoverschrijdingen, met name in de Fruitdelta. De giftige stoffen komen terecht in de voedselketen voor mens en dier. Via de lucht belanden ze direct in huizen en tuinen, zoals recent bleek uit metingen in Buren (zie [hier](#)). Tevens komen ze in grote hoeveelheden terecht in

beschermde natuur, ook over grote afstanden ([zie hier](#)). Wetenschappers zien steeds meer aanwijzingen voor een direct verband tussen pesticidengebruik en ziekten als kanker, Parkinson, Alzheimer, longaandoeningen, voortplantingsproblemen en immuuniteitsproblemen. Boeren en tuinders die de middelen gebruiken ondervinden daar als eersten de gevolgen van, maar ook omwonenden, met name kinderen en kwetsbare personen, lopen risico.

De pesticiden in het grond- en oppervlaktewater vormen een ernstig risico voor de drinkwatervoorziening. Een snel groeiend deel van de gebruikte pesticiden bevat Zeer Zorgwekkende Stoffen. De meeste landbouwgrond wordt er inmiddels mee behandeld. Drinkwaterbedrijven maken zich hierover grote zorgen ([zie hier](#)). In enkele buurlanden grijpt de overheid inmiddels in; de Nederlandse overheid doet dit niet.

Deze zorgwekkende trends zijn in strijd met de provinciale doelstellingen voor een gezonde en veilige leefomgeving. Er is een directe relatie met het programma GVL voor wat betreft de toepassing van de Europese milieu-beginselen, verbeteren van bodemkwaliteit, het principe bodem en water sturend, en de component Zeer Zorgwekkende Stoffen. Veel normoverschrijdende stoffen vallen in een of meer categorieën van bodembedreigende stoffen die zijn verboden in de provinciale Omgevingsverordening.

GS stelt dat het thema GVL nauw is verbonden met andere provinciale programma's in relatie tot de fysieke leefomgeving zoals water, landbouw, agrifood en handhaving. Daar waar factoren die van invloed zijn op een gezonde en veilige leefomgeving niet in het programma GVL zelf zijn opgenomen, dient in aanpalende sectoren beleid uitgewerkt te worden op basis van dezelfde uitgangspunten. Echter, in de Statenbrief 2025-011531 over gewasbescherming in de land- en tuinbouw (3 november 2025) wordt niet verwezen naar de uitgangspunten van het beleid voor een gezonde en veilige leefomgeving. Bij de opsomming van maatregelen die de provincie zou kunnen treffen om het gebruik van schadelijke middelen af te bouwen staan alleen stimulerende en faciliterende maatregelen. Instrumenten die passen bij de wettelijke taak en zorgplicht van de provincie ontbreken. Ook in relatie tot de KRW-doelstellingen zet de provincie, met uitzondering van de regulering van bollenteelt in grondwaterbeschermingsgebieden, geen extra stappen om normoverschrijdingen terug te dringen.

Voorzorgsbeginsel niet goed toegepast door het Rijk: Provincie is aan zet

Het provinciale beleid legt de nadruk op een goede uitvoering van de (landelijke) wetgeving die bepaalt wat een gezonde en veilige leefomgeving inhoudt. Dat is helaas niet voldoende als de bestaande wetgeving tekort schiet om doelen te behalen zoals die van de EU-Richtlijn Duurzaam gebruik pesticiden en de KRW. Het demissionaire kabinet geeft ook geen uitvoering aan het door de Tweede Kamer aangenomen wetsvoorstel voor het terugdringen van bestrijdingsmiddelen.

In de Statenbrief over gewasbescherming stellen GS dat de provincie, net als de Rijksoverheid, “vertrouwt op de kennis en kunde van het Ctgb wanneer het gaat om de toelating van gewasbeschermingsmiddelen.” Het Ctgb zelf, het RIVM, de NVWA, Gezondheidsraad en andere instanties wijzen echter op forse hiaten in het huidige toelatingsbeleid én in de naleving van regels voor het pesticidengebruik. Gaten in de toelatingsprocedure zijn onder meer de toetsing van neurotoxische risico’s en de toetsing op cocktails van middelen, die veel giftiger zijn dan individuele middelen.¹ Verder is de risicobeoordeling voor pesticiden in hoge mate gebaseerd op gegevens die door de industrie zelf worden aangeleverd, in plaats van met onafhankelijke toetsing.²

Het RIVM, dat het landelijke Onderzoek Bestrijdingsmiddelen en Omwonenden coördineert, ziet reële gezondheidsrisico’s voor omwonenden van landbouwpercelen. De onderzoekers signaleren dat het huidige registratiesysteem voor pesticidengebruik geen goed beeld geeft van die gevaren. Volgens het RIVM is een uniform, centraal en openbaar registratiesysteem noodzakelijk. Boeren en tuinders moeten nu zelf hun gebruik registreren, en daarbij gaat veel mis, ziet ook de NVWA (zie [hier](#)). Met het huidige registratiesysteem is een groot deel van het gebruik niet te traceren: er gaapt een gat van 50 procent tussen verkoopcijfers en gebruikscijfers. Dit is strijdig met het voorzorgsbeginsel en de nadruk die in de Omgevingswet wordt gelegd op beschikbaarheid van informatie. Het kabinet-Schoof legde het advies voor een digitale gewasbeschermingsmonitor naast zich neer.

Uit de inspecties die toezichthouder NVWA uitvoert blijkt een zeer gebrekkige naleving van de regels. In 2024 overtrad 77 procent van de geïnspecteerde kersentelers de regels voor middelengebruik (zie [hier](#)). Met name in sloten en beken in de Betuwe zijn zeer hoge gifconcentraties aangetroffen. En dus ook in de slaapkamers van mensen in de woonkernen. Dat het aantal kilo’s gebruikte pesticiden de laatste jaren afneemt zegt weinig over de effecten voor de natuur en menselijke gezondheid.³

De provincie Gelderland heeft een wettelijke taak om de gezondheid van inwoners, het grondwater, drinkwater en de natuur te beschermen. De vier Europese milieubeginselen – voorzorgsbeginsel, preventief handelen, aanpak bij de bron en het principe dat de vervuiler betaalt – horen ook voor de aanpak van bestrijdingsmiddelen het kader te vormen. Vrijwillige maatregelen om het pesticidengebruik af te bouwen zijn belangrijk, maar niet genoeg. De ambitie om de uitstoot van schadelijke en zeer zorgwekkende stoffen te minimaliseren vraagt, bijvoorbeeld, om regels die de

¹ Ook is er geen aandacht voor blootstelling via huisstof, voor gecombineerde blootstelling via verschillende routes en voor langetermijneffecten van blootstelling. Er is geen toetsing op emissie van bestrijdingsmiddelen naar het water(leven). Voor effecten op de natuur wordt voor slechts 3 soorten getoetst (zie Provinciale handreiking bestrijdingsmiddelen p. 15 en 16).

² Deze week werd bekend dat een ‘wetenschappelijk’ artikel over glyfosaat, op basis waarvan beleidsmakers 25 jaar lang hebben gesteld dat glyfosaat en Roundup bij regulier gebruik veilig zijn, door het tijdschrift dat dit artikel publiceerde is teruggetrokken vanwege sterke beïnvloeding door Monsanto en selectieve informatie (zie [hier](#)).

³ Er worden voortdurend nieuwe, nog giftigere pesticiden ontwikkeld en toegepast waarvan kleinere hoeveelheden eenzelfde dodelijk effect hebben op schimmels, insecten en planten (zie [hier](#)).

omschakeling van grasland naar intensieve teelten tegengaan. In het bijzonder (maar niet alleen) rond kwetsbare natuur en rond woon- en leefgebied. Ook zijn strikter toezicht en handhaving nodig om het recht op een gezonde en veilige leefomgeving te borgen. De recente Provinciale handreiking regulering bestrijdingsmiddelen maakt inzichtelijk welke aanvullende mogelijkheden de provincie heeft ([zie onze nieuwsbrief van 23 oktober](#)).

Van belang is dat de provincie en gemeenten werken aan betrouwbare informatie voor omwonenden over het pesticidengebruik in hun omgeving, en dat zij medewerking verlenen aan inwoners die de aanwezigheid van gifstoffen meten en vragen om beschermende maatregelen.